

Opisy alternatywne w publikacjach naukowych – krótki przewodnik dla Autorów

Jako autorzy treści naukowych dbamy o precyzję przekazu. Dostępność cyfrowa oznacza zapewnienie, aby ten przekaz dotarł do każdego odbiorcy – również tego, który nie widzi wykresu, ale odbiera jego treść za pomocą technologii asystujących.

1. Dlaczego to obowiązek? (Kontekst prawny)

Zapewnienie dostępności cyfrowej, w tym opisów alternatywnych dla grafik, jest wymogiem prawnym dla podmiotów publicznych (uczelni, instytutów) wynikającym z **Ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej**. Publikacje muszą spełniać międzynarodowy standard **WCAG 2.1 na poziomie AA**. Brak opisów alternatywnych narusza podstawową zasadę „postrzegalności” (WCAG 2.1, kryterium 1.1.1), co wyklucza z odbioru nauki osoby niewidome korzystające z czytników ekranu.

2. Czym jest, a czym NIE jest opis alternatywny?

- Opis alternatywny (ang. *alt text*) to **krótki tekstowy ekwiwalent obrazu**, przekazujący tę samą informację lub funkcję, jaką pełni ilustracja w artykule.
Nie chodzi wyłącznie o to, co widać, lecz o informację lub wniosek, jaki obraz przekazuje.
- **To NIE jest ekwiwalent podpisu pod zdjęciem**. Podpis jest widoczny dla wszystkich i pełni rolę tytułu, często zawiera numer ryciny lub źródło.

3. Jak tworzyć dobre opisy?

Tworząc opis, odpowiedz sobie na pytanie: *Co powiedziałbym o tej grafice osobie, która jej nie widzi?*

Element	Wskazówka realizacyjna
Zwiężłość	Opis powinien mieć zazwyczaj od 5 do 15 słów (zwykle nie więcej niż ok. 250 znaków). Jeśli wykres wymaga dłuższej analizy – umieść ją w głównym tekście artykułu.
Konkret	Nie zaczynaj od słów: „Zdjęcie przedstawia...” czy „Wykres pokazuje...”. Czytnik sam poinformuje użytkownika, że to grafika. Przejdź od razu do sedna.
Wykresy i dane	Nie opisuj wyglądu (np. „niebieskie słupki”), lecz sens danych. Napisz, jaka jest tendencja (np. wzrostowa lub spadkowa) albo kluczowy wniosek płynący z wykresu.
Kontekst	Nie powtarzaj informacji, które są już zawarte w podpisie pod ryciną lub w akapicie bezpośrednio ją poprzedzającym.
Dekoracje	Jeśli grafika jest tylko ozdobnikiem (np. linia oddzielająca, tło), nie dodawaj opisu – oznacz grafikę jako element dekoracyjny.

Przykłady opisów:

Typ obrazu	Kontekst (rola w tekście)	❌ Zły ALT	✅ Dobry ALT
Wykres liniowy	Prezentacja zmian frekwencji słowa w korpusie językowym od 1900 do 2020 r.	Wykres liniowy słowa „wolność” w czasie.	Częstotliwość występowania słowa „wolność” rośnie po 1989 roku, osiągając szczyt w latach 2010–2020.
Mapa historyczna	Ilustracja granic II RP w opracowaniu o tożsamości narodowej	Mapa Polski międzywojennej.	Granice II RP z zaznaczonymi regionami o zróżnicowanej strukturze etnicznej.
Rękopis / manuskrypt	Analiza stylu pisma w listach Mickiewicza	Zdjęcie listu Mickiewicza.	Fragment rękopisu Mickiewicza z widocznym dopiskiem na marginesie; przykład osobistego tonu korespondencji.
Fotografia archiwalna	Dokumentowanie warunków życia robotników w latach 30. XX w.	Zdjęcie grupy robotników przed fabryką.	Robotnicy stoją przed wejściem do fabryki; w tle szyld zakładu „Wolska Manufaktura”. Obraz ilustruje warunki pracy międzywojnia.
Portret historyczny	Biografia Marii Skłodowskiej-Curie	Portret Marii Skłodowskiej-Curie.	Maria Skłodowska-Curie w laboratorium przy stole z odczynnikami – ilustracja jej pracy badawczej.
Tabela danych demograficznych	Analiza migracji powojennych	Tabela danych demograficznych.	Tabela przedstawia wzrost liczby przesiedleńców w latach 1945–1947 w regionach północnych.
Diagram koncepcyjny	Struktura argumentu w teorii postkolonialnej	Diagram z kółkami i strzałkami.	Schemat pokazuje zależności między pojęciami: kolonializm, władza, narracja, tożsamość – centralnym elementem jest władza dyskursu.
Wykres słupkowy	Porównanie wyników ankiety dotyczącej czytelnictwa	Wykres słupkowy z wynikami ankiety.	Wykres pokazuje, że osoby w wieku 18–25 lat najczęściej deklarują codzienne czytanie książek.
Mapa kontekstowa	Lokalizacja analizowanych miast w badaniu urbanistycznym	Mapa z zaznaczonymi miastami.	Mapa Polski z zaznaczeniem pięciu miast objętych badaniem – Warszawa, Kraków, Wrocław, Gdańsk i Lublin.
Zrzut ekranu	Analiza dyskursu w mediach społecznościowych	Zrzut ekranu z Twittera.	Zrzut ekranu tweeta zawierającego cytowany wpis o zmianach klimatu – przykład analizy języka emocji w mediach.
Ilustracja artystyczna	Analiza ikonograficzna obrazu barokowego	Obraz przedstawia św. Jerzego.	Św. Jerzy na koniu przebija włócznią smoka – przykład typowego ujęcia motywu zwycięstwa dobra nad złem w malarstwie barokowym.
Infografika	Podsumowanie wyników badań ankietowych	Infografika z wynikami.	Podsumowanie badań: 65% respondentów pozytywnie ocenia program, 20% negatywnie, 15% bez zdania.
Fotografia współczesna	Dokumentacja przestrzeni miejskiej w badaniu socjologicznym	Zdjęcie ulicy.	Fragment śródmiejskiej ulicy z odrestaurowanymi kamienicami; przykład gentryfikacji centrum miasta.
Kadr z filmu / nagrania	Analiza wizualna filmu dokumentalnego	Kadr z filmu.	Kadr przedstawia moment protestu studentów w 1968 roku – kluczowa scena dla interpretacji ruchu społecznego.
Wykres kołowy	Struktura odpowiedzi na pytanie ankietowe	Wykres kołowy z wynikami ankiety.	Wykres pokazuje, że 70% uczestników popiera reformę, 20% jest przeciw, 10% nie ma zdania.
Fotografia obiektu muzealnego	Analiza przedmiotu kultury materialnej	Zdjęcie naczynia glinianego.	Gliniane naczynie z ornamentem spiralnym z epoki brązu, znalezione w rejonie Kujaw – przykład lokalnej ceramiki rytualnej.

Typ obrazu	Kontekst (rola w tekście)	❌ Zły ALT	✅ Dobry ALT
Strona tytułowa książki	Badanie edycji tekstu źródłowego	Okładka starej książki.	Strona tytułowa pierwszego wydania „Pana Tadeusza”, Wilno 1834, z oryginalną czcionką i nazwiskiem autora.
Reprodukcja plakatu	Analiza propagandy w PRL	Plakat propagandowy.	Plakat z hasłem ‘Plan 6-letni – przyszłość Polski’ przedstawia robotnika z młotem na tle fabryki – przykład socrealistycznej stylistyki.
Wykres korelacji	Zależność między poziomem edukacji a uczestnictwem w kulturze	Wykres punktowy.	Wykres korelacji pokazuje dodatnią zależność między wykształceniem a częstotliwością uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.

Uwaga: w przypadku grafik o wysokiej wartości interpretacyjnej opis alternatywny może być dłuższy, o ile pozostaje zwięzły i skupiony na sensie danych.

Jak dodać opis w Microsoft Word?

1. Kliknij grafikę prawym przyciskiem myszy
2. Wybierz *Wyświetl tekst alternatywny* (lub *Edytuj tekst alternatywny*)
3. Wpisz treść w pole opisu (nie w pole tytułu).

Nie używaj funkcji *Generuj tekst alternatywny*. Tekst tworzony przez Word często jest słabej jakości.

Uwaga

Opisy alternatywne **najlepiej tworzyć samodzielnie**, uwzględniając kontekst, którego dotyczy ilustracja lub wykres.

Wsparciem dla Autorów może być narzędzie AI do tworzenia opisów (opis poniżej), jednak generatory tekstu oparte na sztucznej inteligencji nie są nieomyślne i warto zachować ostrożność przy korzystaniu z chatbotów.

Jak tworzyć teksty alternatywne przy pomocy AI?

Asystent *alt-tekstów* dostępny jest pod adresem:

<https://chatgpt.com/g/g-68c0871af8708191bd3535b45efa45f3-asystent-alt-tekstow>

Najlepszy efekt uzyskasz, gdy:

1. Wklejasz fragment tekstu z dokumentu (akapity z kontekstem przed i po obrazku) lub podajesz opisowo kontekst.
2. Określasz cel (np. informacyjny, ilustracyjny, porównawczy).
3. Załączasz (+) obrazek.
4. Narzędzie generuje propozycję opisu alternatywnego.
5. Weryfikujesz poprawność merytoryczną i językową opisu.